

yezîd'in soyundan gelen mensuplarıyla Pakistan'ın Kohat ve Tirah bölgelerinde yaşayan Patanlar'ın bazıları tarafından uygulanmaktadır (bk. REVŞENİYYE).

Eserleri. Bâyezîd inanç ve düşüncelelerini yaymak maksadıyla pek çok eser ve risâle kaleme almıştır. Eserlerindeki üslûp tasavvufidir. Önce konu ile ilgili âyet ve hadisleri, daha sonra da büyük âlim ve süfüllerin sözlerini nakleder. Zikrettiği hadisler arasında yer alan bazı kutsî hadislerin kendisine de ilham yoluyla bildirildiğini, Arapça ve Farsça ilhamlar aldığını söyler. Araştırmacılar, onun eserlerinde kullandığı Arapça'nın gramer bakımından bozuk olduğunu belirtir. Eserlerinde zaman zaman Peştü (Afgan) dilini de kullanmıştır.

1. *Hayrül-beyân*. Kırk bölümdür. Bazı bölümleri Arapça ve Farsça, bazıları ise Afgan ve Hint dilleriyledir. G. Morgenstierne eserin bazı bölümlerini İngilizce'ye tercüme ederek neşretmiştir ("Notes on an old Pashto manuscript containing the Khair-ul-bayân of Bayezid Ansari", *New Indian Antiquary*, II [1939-1940], s. 566-574). Bâyezîd vefatı sırasında müridlerine önemle **vahdet-i vücûd*** fikrini anlatan bu eserini okumalarını tavsiye etmiştir. 2. *Maşûdü'l-mü'minîn*. Revşeniyye mensuplarının okuyup amel etmelerini sağlayacak bir eser yazmasını oğlu Ömer'in kendisinden rica etmesi üzerine kaleme alınmıştır. Arapça olan eser yirmi bir bölümden ibarettir. Akıl, iman, havf ve recâ, şeytan, dünya ve âhiret gibi konularla tarikatın sekiz mertebesini anlatır (eserin yazma bir nüshası için bk. Brockelmann, II, 791). 3. *Şurâtu't-tevhîd*. Bâyezîd'in kendisini pîr-i kâmil olarak gördüğü zamana kadar olan hayatını anlattığı, yer yer Arapça ve Farsça olarak yazılmış otobiyografik bir eserdir. 1571'de kaleme alınan eser, hükümdar ve emirlere hitaben yazılan bir bölümle sona ermektedir. Bâyezîd'in bir elçi vasıtasıyla devrin sultanı Ekber Şah'a takdim ettiği bu eser, M. A. Şekûr tarafından baş tarafı kısmen tahrip olmuş bir nüshadan neşredilmiştir (Peşâver 1952). 4. *Hâlnâme*. Farsça olan eserin aslı mevcut olmamakla birlikte Bâyezîd'in halifelerinden Ali Muhammed Kandeherî tarafından gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şekli günümüze kadar gelmiştir (bk. Aligarh Muslim University Subhânalah koleksiyonu, nr. 920-37). Bâyezîd'in hayatını anlatan bu manzum eser, hayatının silâhlı mücadele ile geçen son iki yılına dair bilgi vermemektedir. *Hâlnâme*

me şerhinde Bâyezîd'in Afgan kültürüne ve özellikle Peştuca ile Afgan müzikisine hizmetinden bahsedilerek oğullarının ve tarikat mensuplarının onun yolunu takip ettikleri ve bunların şiir ve müzik ile meşgul oldukları kaydedilmektedir. Ayrıca *Hâlnâme*'de adı geçen ve günümüze ulaşmayan *Fahrü'l-Şâlibîn* adlı bir eseri daha vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhay el-Hasenî, *Nühzetü'l-havâtır*, IV, 49; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 791; A. Schimmel, *Islam in the Indian Subcontinent*, Leiden 1980, s. 87, 147; Ebû'l-Hasan Ali en-Nedvî, *el-İlmâmü's-Serhendî*, Küveyt 1983, s. 41-45; Dharma Bhanu, "The Rausbania Movement and The Mughals", *IC*, XXVI/2 (1952), s. 57-67; S. A. Rizvî, "Rawshaniyya Movement I", *Abr Nahrain*, VI, Leiden 1965-66, s. 63-91; VII (1967-68), s. 62-98; Mir Wali Khan Mashûd, "Rowshni Movement Bâyezîd Anşârî's Life and Teachings", *IS*, IX/4 (1970), s. 317-329; H. Beveridge, "Bayezid", *IA*, II, 398; D. S. Margoliouth, "Revşeniyye", *a.e.*, IX, 719-720; Muhammed Şafî, "Bâyezîd Anşârî", *El²* (İng.), I, 1121-1124.

H. KÂMİL YILMAZ

BAYEZİD HALİFE

(ö. 922/1516'dan sonra)

Mutasavvîf şair.

Babasının adı Abdullah'tır. Doğum tarihi belli değildir. Bâyezîd-i Rûmî ve Deriş Bayezid diye de bilinir. Çelebi Halife adıyla meşhur olan mürsîdi Cemâl-i Halvetî'nin işareti üzerine Edirne'ye gelip yerleşti. Kendisi için Kıyık Mezarlığı yanında bir tekke yaptırıldı. Tekkeye gelir getirmesi için bir de köy vakfedildi. Vefatına kadar Edirne'de yaşadığı ve tekkesinin civarına defnedildi. Ölüm tarihi hakkında kaynaklarda değişik rakamlar verilmekle birlikte kendisi *Sırr-ı Cânân* adlı eserini 1516'da yazdığını ifade ettiğine göre bu tarihten sonra vefat etmiş olmalıdır.

Bayezid Halife'nin *Sırr-ı Cânân* adlı eserinin ilk sayfası (Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 937)

Bayezid, zühd, takvâ ve irfanı ile tanındığından mertebesinin Bâyezîd-i Bis-tâmî'ye (ö. 234/848) yakın olduğunu belirtmek için kendisine Bâyezîd-i Sâni de denilir. Câmî'den çevirdiği, "Kendi hüsnün hüblar şeklinde peydâ eyledi / Çeşm-i âşıktan dönüp anı temâşâ eyledi" beyti Türk tasavvuf edebiyatının en tanınmış mısralarındandır. Muhyî adlı bir müridinin telif ettiği *Dâire-i Cihannümâ* (İÜ Ktp., TY, nr. 1533) adlı eserde Bayezid Halife hakkında bazı bilgiler mevcuttur.

Eserleri. 1. *Sırr-ı Cânân*. İbnü'l-Arabî'nin *Fuşûşü'l-hikem*'ine yazdığı şerhin manzum hâşiyesi olan bu eseri bir dostunun Türkçe bir eser yazmasını teklif etmesi üzerine kaleme almıştır. Şiir tekniği, vezin ve kafiye açısından aksayan yönleri bulunmasına rağmen tasavvuf tarihi bakımından önemli bir eser olan *Sırr-ı Cânân* 5500'ü aşkın beyitten meydana gelmiştir. Eserin yazma bir nüshası Millet Kütüphanesi'ndedir (Ali Emîrî, Manzum, nr. 937). 2. *Secencelü'l-ervâh*. Fâtîha süresinin tefsiri olan eserin yazma bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Hâlet Efendi ilâvesi, nr. 3/1, vr. 3^b-39^a). Kaynaklarda zikredilen *Be-yânü'l-esrâr*, *Hâşiyetü Envârî't-tenzîl*, *Hâşiye 'alâ Fuşûşü'l-hikem*, *Risâletü'l-vücûd*, *Şerhu'n-nüşûs*, *Tûru Sînâ*, *Şerhu'l-Fuşûs*, *Şerhu'l-Meşnevî* adlı Arapça eserleri günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâ'îk*, s. 368 vd.; Muhyî, *Dâire-i Cihannümâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 1533; Latîfî, *Tezki*, s. 58; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 371; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, II, 595; Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-vüşûl ilâ tabakâti'l-fühûl*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1887, vr. 60^b; *Keşfü'z-zunûn*, I, 455; II, 980, 986, 1118, 1263; *Hedüyyetü'l-ârifîn*, I, 230; *Osmanlı Müellifleri*, I, 40; Ergun, *Türk Şairleri*, II, 748-750.

OSMAN TÜREK

BAYEZİD HAMAMI

(bk. BEYAZIT HAMAMI).

BAYEZİD PAŞA

(ö. 824/1421)

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde

I. Mehmed ve II. Murad'ın

vezîriazamlığını yapan devlet adamı.

Babasının adı Yahşi'dir. Amasya'da doğduğu için kaynaklarda Amasyalı olarak geçer; ancak Arnavut asıllı olması da muhtemeldir. Sarayda yetiştii ve Yil-